

УДК 332.1

JEL R11, P25

DOI 10.33244/2617-5940.1.2023.34-48

Л. Л. Лазебник,

д-р екон. наук, професор,

*професор кафедри економіки, підприємництва
та економічної безпеки*

e-mail: ll1808816@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-2234-4093;

І. Г. Фурманюк,

аспірант I курсу кафедри економіки,

підприємництва та економічної безпеки,

Державний податковий університет

e-mail: valent_dn@ukr.net

ORCID ID 0009-0006-3667-3815

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОГРЕСИВНОЇ ФОРМИ ПРОСТОРОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Актуальність проблеми полягає в тому, що хоча існує багато теоретичних підходів прогресивної форми просторово-економічної трансформації, їхнє практичне втілення може бути складним і непередбачуваним. Це пов'язано з тим, що реалізація таких модернізаційних трансформаційних задумів залежить від багатьох факторів, які можуть бути важкими для передбачення. Крім того, існує проблема з інтеграцією різних концепцій у єдину стратегію просторово-економічної трансформації. Це може бути складним завданням, оскільки різні засади можуть мати різні підходи і концепції. Метою дослідження є розкриття теоретичних підвалин прогресивної форми просторово-економічної трансформації. Гіпотеза дослідження полягає в тому, що розвиток теоретичних засад прогресивної форми просторово-економічної трансформації дасть змогу сформувати її концептуальні основи. Під час проведення дослідження були використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції. Реалізація прогресивної форми просторово-економічної трансформації має ряд переваг, таких як: зростання, економічна модернізація регіону, підвищення

рівня життя населення, залучення інвестицій та підтримка підприємництва, а також розвиток туризму та інших галузей. Однак важливо враховувати і недоліки прогресивної форми, а саме можливість збільшення нерівності між регіонами, екологічні проблеми, нестійкість туристичного потоку, конкуренцію та проблеми безпеки. Отже, під час розробки та реалізації прогресивної форми просторово-економічної трансформації необхідно брати до уваги всі ці фактори та шукати оптимальні рішення для забезпечення сталого розвитку регіону і задоволення потреб населення.

Ключові слова: *модернізація, прогресивна форма, просторово-економічна трансформація.*

Larisa Lazebnyk,
*doctor of economic sciences, professor,
professor department of economics,
entrepreneurship
and economic security*

ORCID ID 0000-0003-2234-4093;

Ivan Furmaniuk,
*graduate student of the 1st year,
department of economics,
entrepreneurship
and economic security,
State Tax University*

ORCID ID 0009-0006-3667-3815

THEORETICAL BASIS OF THE PROGRESSIVE FORM OF SPATIAL-ECONOMIC TRANSFORMATION

The problem is that although there are many theoretical approaches to the progressive form of spatial-economic transformation, their practical implementation can be difficult and unpredictable. This is due to implementation of such modernization and transformation plans of such principles depends on many factors that can be difficult to predict. In addition, there is a problem with the integration of various concepts into a single strategy of spatial and economic transformation. This can be a difficult task, as different foundations may have

different approaches and concepts. The purpose of the study is to reveal the theoretical foundations of the progressive form of spatial-economic transformation. The hypothesis of the study is that the development of the theoretical foundations of the progressive form of spatial-economic transformation will make it possible to form its conceptual foundations. During the research, general scientific methods of analysis, synthesis, deduction and induction were used. The implementation of a progressive form of spatial-economic transformation has a number of advantages, such as the growth of the region's economy, raising the standard of living of the population, attracting investments and supporting entrepreneurship, as well as the development of tourism and other industries. However, it is important to take into account the disadvantages of the progressive form, such as the possibility of increasing inequality between regions, environmental problems, instability of the tourist flow, competition and security problems. Therefore, when developing and implementing a progressive form of spatial-economic transformation, it is necessary to take into account all these factors and look for optimal solutions to ensure the sustainable development of the region and meet the needs of the population.

Key words: *modernization, progressive form, spatial and economic transformation.*

Метою дослідження є розкриття теоретичних засад прогресивної форми просторово-економічної трансформації. Для розкриття поставленої мети доцільно вирішити завдання: 1) розкрити роль прогресивної форми просторово-економічної трансформації; 2) визначити мету прогресивної форми просторово-економічної трансформації; 3) сформулювати завдання прогресивної форми просторово-економічної трансформації; 4) виділити об'єкт прогресивної форми просторово-економічної трансформації; 5) дослідити предмет прогресивної форми просторово-економічної трансформації; 6) виявити недоліки прогресивної форми просторово-економічної трансформації; 7) розкрити суб'єкт прогресивної форми

просторово-економічної трансформації; 8) навести функції прогресивної форми просторово-економічної трансформації; 9) запропонувати принципи прогресивної форми просторово-економічної трансформації.

Постановка проблеми. Хоча й існує багато теоретичних підходів прогресивної форми просторово-економічної трансформації, їхнє практичне втілення може бути складним і непередбачуваним. Це пов'язано з тим, що реалізація таких засад залежить від багатьох факторів, які можуть бути важкими для передбачення. Крім того, існує проблема з інтеграцією різних концепцій в єдину стратегію просторово-економічної трансформації. Це може бути складним завданням, оскільки різні засади можуть мати різні підходи і концепції. Також виникає проблема з оцінкою ефективності реалізації таких засад. Якщо не визначити чіткі критерії оцінки та не провести відповідні дослідження, може бути складно зрозуміти, чи була успішною трансформація. Існує проблема зі збором та аналізом даних, необхідних для реалізації таких засад. Це може включати в себе значні обсяги даних про економічну активність та інші показники, що можуть бути надто трудозатратними для збору та обробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням із прогресивної форми просторово-економічної трансформації присвячені численні роботи авторів таких, як: О. В. Бабінська [7], І. К. Бистряков [1], І. В. Заблудська [2], Ю. М. Манцевич [1], М. І. Мельник [3], С. В. Смерічевська [4], С. М. Ткач [5], В. П. Цюпак [6], Р. С. Чорний [6], І. М. Школа [7], С. Д. Щеглюк [8] та ін.

Наукові напрацювання вищезазначених авторів є вагомими й достатньо обґрунтованими, однак зауважимо, що питання теоретичних засад прогресивної форми просторово-економічної трансформації не знайшли достатнього відображення в їх роботах.

Методи дослідження. Під час проведення дослідження було використано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції.

Виклад основного матеріалу. Прогресивна форма просторово-економічної трансформації відіграє вагомий роль у розвитку економіки та підвищенні рівня життя населення. Деякі з головних ролей прогресивної форми просторово-економічної трансформації включають:

1. **Забезпечення сталого розвитку.** Прогресивна форма просторово-економічної трансформації забезпечує сталий розвиток економіки та зменшує негативний вплив на довкілля. Це допомагає забезпечити тривале економічне зростання та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

2. **Підвищення конкурентоспроможності.** Ця прогресивна форма просторово-економічної трансформації сприяє розвитку інновацій та нових технологій, підвищуючи конкурентоспроможність економіки та дозволяючи залучати нові інвестиції до міста чи регіону.

3. **Розвиток соціальної інфраструктури.** Прогресивна форма просторово-економічної трансформації допомагає покращити розвиток соціальної інфраструктури, а саме системи охорони здоров'я, освіти та житла, що забезпечує населенню доступ до необхідних послуг.

4. **Створення робочих місць.** Прогресивна форма просторово-економічної трансформації сприяє створенню нових робочих місць, зокрема у високотехнологічних галузях, що забезпечує зменшення безробіття та підвищення рівня доходів населення.

5. **Розвиток туризму.** Прогресивна форма просторово-економічної трансформації може допомогти розвитку туризму, що матиме значний позитивний вплив на економіку і суспільство в цілому.

Прогресивна форма просторово-економічної трансформації має на меті створення ефективної та стійкої економічної системи, що забезпечує зростання економіки, поліпшення якості життя людей та збільшення конкурентоспроможності регіону на національному та міжнародному рівнях.

На підставі поставленої мети прогресивна форма просторово-економічної трансформації має такі завдання:

1. Створення стійкої та ефективної економічної системи, яка забезпечує зростання економіки, зменшення бідності та безробіття, покращення якості життя людей та збільшення конкурентоспроможності регіону.
2. Впровадження новітніх технологій та інновацій, що сприятимуть розвитку високотехнологічного сектору економіки та підвищенню продуктивності праці.
3. Розвиток інфраструктури та транспортної системи для покращення доступності регіону, зокрема для розвитку туризму, бізнесу та інвестицій.
4. Підвищення кваліфікації населення і забезпечення доступності освіти та медичних послуг.
5. Впровадження зеленої економіки та сталих технологій з метою зменшення впливу на довкілля і підвищення екологічної стійкості регіону.
6. Забезпечення соціальної справедливості та рівної доступності ресурсів для всіх верств населення.
7. Створення сприятливих умов для бізнесу та інвестицій, зокрема зниження податкового тягаря та спрощення адміністративних процедур.
8. Розвиток наукового потенціалу та створення умов для інноваційної діяльності та технологічного прориву.

Об'єктом прогресивної форми просторово-економічної трансформації може бути регіон, місто або інша територіальна одиниця, яка потребує економічного, соціального, екологічного та інфраструктурного розвитку.

Такі території можуть бути занедбанними, малорозвиненими або страждати від економічних, соціальних, екологічних та інших проблем. Прогресивна форма просторово-економічної трансформації передбачає впровадження комплексу заходів для вирішення цих проблем та підвищення рівня розвитку території.

Об'єкт прогресивної форми просторово-економічної трансформації може мати різний масштаб – від окремих районів чи кварталів до цілих регіонів або міст. Важливо, щоб впровадження прогресивної форми трансформації було направлено на досягнення конкретних цілей з покращення якості життя населення, забезпечення сталого розвитку території та її конкурентоспроможності.

Предмет прогресивної форми просторово-економічної трансформації визначає, що саме досліджується, або які напрями охоплює це питання в рамках просторово-економічної трансформації. Предметом просторово-економічної трансформації може бути, наприклад, вивчення економічного потенціалу території, побудова інфраструктури, розвиток високотехнологічних галузей, забезпечення сталого розвитку та інші аспекти.

Суб'єктом прогресивної форми просторово-економічної трансформації може бути будь-який учасник економічного процесу, який здійснює вплив на просторову організацію економіки. Це можуть бути державні органи влади та управління на різних рівнях, підприємства, громадські організації, наукові установи, міжнародні організації та інші суб'єкти господарювання. Усі вони можуть мати вагомий вплив на розвиток економіки і формування просторової організації відповідно до своїх інтересів та потреб.

Отже, предмет прогресивної форми просторово-економічної трансформації визначає теоретичний аспект дослідження, а її об'єкт – територію, на якій проводяться практичні дії з метою просторової трансформації.

Прогресивна форма просторово-економічної трансформації може мати деякі недоліки, які варто враховувати. Розглянемо ці недоліки в туристичній галузі:

1. Соціальні проблеми. Прогресивна форма просторово-економічної трансформації може призвести до соціальних проблем, таких як зростання безробіття, нерівномірний розподіл доходів та експлуатація робочої сили. Навіть розвиток туризму може також сприяти зростанню цін на нерухомість та інші товари і послуги, а це може призвести до зниження життєвого рівня місцевого населення.

2. Екологічні проблеми. Розвиток туризму також може мати негативний вплив на навколишнє середовище, зокрема через забруднення повітря та води, руйнування екосистем та зниження біорізноманіття. Це може призвести до серйозних наслідків для природних ресурсів та здоров'я місцевого населення.

3. Економічні ризики. Прогресивна форма просторово-економічної трансформації може бути пов'язана з економічними ризиками, такими як залежність від зовнішніх інвестицій, зміна валютних курсів та спад попиту на туристичні послуги.

4. Культурна зміна. Розвиток туризму може призвести до культурної зміни, зокрема до комерціалізації місцевої культури та зникнення традиційних звичаїв і практик.

5. Недостатність інфраструктури. Розвиток туризму може зростати швидше, ніж можливість розвитку інфраструктури, що може призвести до перевантаження доріг, готелів та інших об'єктів пов'язаної інфраструктури.

Прогресивна форма просторово-економічної трансформації має такі функції (табл. 1).

Таблиця 1 – Характеристика функцій прогресивної форми просторово-економічної трансформації

№ з/п	Найменування функцій	Характеристика функцій
1.	Економічна функція	Реконфігурація поточних моделей і масштабів економічної діяльності з метою забезпечення стійкого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності регіону, розвиток новітніх технологій та інновацій, що підвищують продуктивність праці та покращують якість життя населення
2.	Соціальна функція	Забезпечення доступності високоякісної освіти, медичних та соціальних послуг для всіх верств населення, створення можливостей для підвищення кваліфікації працюючого населення, забезпечення соціальної справедливості та рівних можливостей, поширення більш толерантних, ліберальних і прогресивних цінностей
3.	Екологічна функція	Впровадження зеленої економіки, постачання відновлюваних джерел енергії та підвищення гнучкості енергоспоживання з метою досягнення декарбонізації енергетичної системи та підвищення екологічної стійкості регіону
4.	Інфраструктурна функція	Підвищення інтелектуальності архітектурного середовища, розвиток інфраструктури та транспортної системи (зокрема і електромобілів) для покращення доступності регіону, розвитку туризму, бізнесу та інвестицій
5.	Інноваційна функція	Створення умов для інноваційної діяльності та технологічного прориву за рахунок енергозбереження, ефективного використання відновлюваної енергії, розробки потрібного програмного забезпечення, уможливлення доступності передових технологій для розвитку економіки
6.	Підприємницька функція	Розширення можливостей для бізнесу та інвестицій, зокрема через прийняття цифрових рішень в архітектурному середовищі

Джерело: розроблено автором.

Ці функції (табл. 1) взаємопов'язані та взаємозалежні і є важливими для забезпечення сталого розвитку регіону. Наприклад, розвиток інфраструктури та транспортної системи допомагає покращити доступність регіону, що, зі свого боку, сприяє розвитку туризму та бізнесу. Розвиток інновацій та створення передових технологій забезпечує підвищення продуктивності праці та економічне зростання. Екологічна функція є важливою для забезпечення сталого розвитку, а соціальна – допомагає забезпечити рівні можливості для всіх верств населення та покращення якості життя. Підприємницька функція сприяє створенню робочих місць та збільшенню обсягів виробництва, що позитивно впливає на економічний розвиток регіону. Усі ці функції мають важливе значення для забезпечення стійкого розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіону.

Прогресивна форма просторово-економічної трансформації базується на декількох ключових принципах (табл. 2).

Таблиця 2 – Характеристика принципів прогресивної форми просторово-економічної трансформації

№ з/п	Найменування принципів	Характеристика принципів
1.	Інноваційний підхід	Принцип передбачає створення умов для інноваційної діяльності та впровадження передових технологій з метою підвищення продуктивності, зниження витрат та покращення якості життя населення
2.	Забезпечення сталого розвитку	Принцип передбачає розвиток економіки та інфраструктури з урахуванням потреб теперішнього та майбутніх поколінь, а також зменшення впливу на довкілля та підвищення екологічної стійкості регіону
3.	Розвиток людського потенціалу	Принцип передбачає забезпечення доступності високоякісної освіти, медичних та соціальних послуг для всіх верств населення, підвищення кваліфікації та наукового потенціалу населення

4.	Регіональний підхід	Принцип передбачає розробку стратегій та програм розвитку з урахуванням специфіки та потенціалу кожного регіону, забезпечення рівних можливостей для всіх територій
5.	Підтримка бізнесу та інвестицій	Принцип передбачає створення сприятливих умов для розвитку бізнесу та інвестицій, зокрема зниження податкового тягаря та спрощення адміністративних процедур
6.	Гендерна рівність	Принцип передбачає забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок у сферах економіки, освіти, медицини та соціальних послуг. Однак в Україні, як зазначають вітчизняні дослідники [9, с. 398], кількість чоловіків менша за кількість жінок на 12 %, проте чоловіки мають кількісні переваги в оплаті праці та керівних посадах
7.	Участь громадськості	Принцип є одним з найважливіших у прогресивній формі просторово-економічної трансформації. Він передбачає активну участь громадськості у процесах прийняття рішень та реалізації проєктів, пов'язаних з розвитком регіону. Участь громадськості може виявлятися у формі консультацій, громадських слухань, обговорень, діалогів тощо. Це дозволяє залучити різноманітні групи населення до процесу прийняття рішень, зробити їх більш прозорими та демократичними. Залучення громадськості також допомагає ідентифікувати проблеми та потреби населення, зробити їх пріоритетними для влади та бізнесу. Крім того, участь громадськості може допомогти зменшити конфлікти між різними групами населення, підвищити рівень легітимності та підтримки проєктів

Джерело: розроблено автором.

Отже, участь громадськості є ключовим принципом прогресивної форми просторово-економічної трансформації, що дозволяє забезпечити більш сталий і збалансований розвиток регіону, враховуючи потреби та інтереси населення.

На основі вищевикладеного автором запропоновано схему формування концептуальних основ прогресивної форми просторово-економічної трансформації (рис. 1).

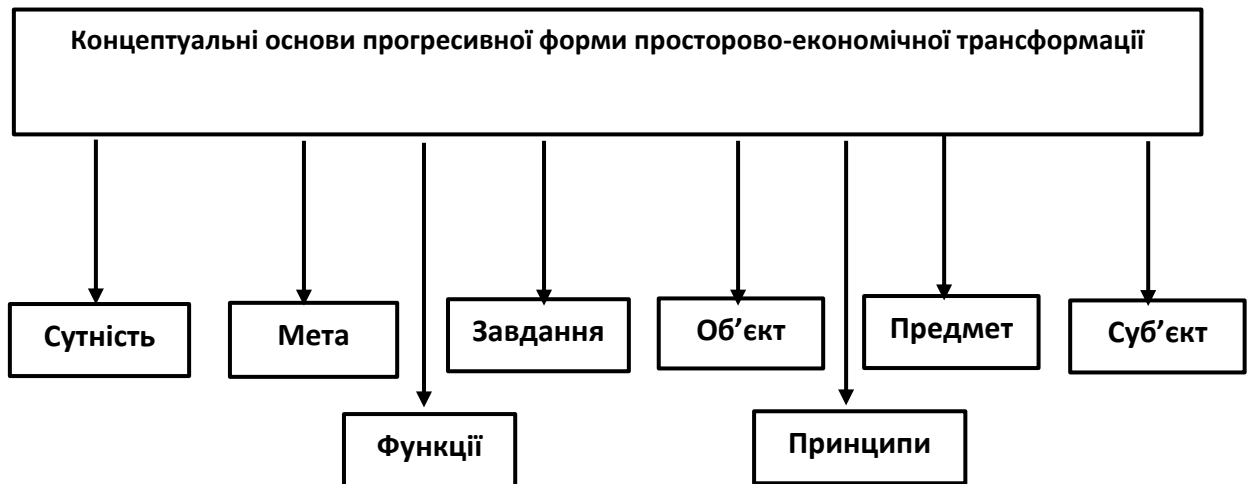

Рисунок 1 – Концептуальні основи прогресивної форми просторово-економічної трансформації

Джерело: розроблено автором.

Запропонована схема формування концептуальних основ прогресивної форми просторово-економічної трансформації дозволить удосконалити її теоретичні основи.

Висновки. Прогресивна форма просторово-економічної трансформації є комплексним підходом до розвитку територій, що враховує не лише економічні, але й соціальні, культурні та природні фактори. Основними засадами прогресивної форми є створення умов для сталого розвитку регіонів, збереження природних ресурсів і культурних цінностей, сприяння інноваційному розвитку та підвищенню якості життя населення.

Реалізація прогресивної форми просторово-економічної трансформації має ряд переваг, таких як зростання економіки регіону, підвищення рівня життя населення, залучення інвестицій та підтримка підприємництва, а також розвиток туризму й інших галузей.

Однак важливо враховувати і недоліки прогресивної форми, такі як можливість збільшення нерівності між регіонами, екологічні проблеми, нестійкість туристичного потоку, конкуренцію та проблеми безпеки.

У процесі проведеного дослідження визначено роль, мету, завдання, об'єкт, предмет, суб'єкт, функції та принципи прогресивної форми просторово-економічної трансформації, що дало змогу розвинути її теоретичні засади.

Отже, під час розробки та реалізації прогресивної форми просторово-економічної трансформації необхідно брати до уваги всі ці фактори та шукати оптимальні рішення для забезпечення сталого розвитку регіону і задоволення потреб населення.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень доцільно буде проаналізувати економічні та соціальні можливості міського планування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бистряков І. К., Манцевич Ю. М. Використання простору у площині суспільних перетворень в Україні. *Вісник НАН України*. 2015. № 11. С. 67–76.
2. Заблодська І. В., Тяжкороб І. В., Плетньов М. В. Тенденційність розвитку просторових форм організації економіки регіону. *Ефективна економіка*. 2017. № 9. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6092> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Мельник М. І. Просторові форми організації бізнесу як чинник забезпечення конкурентоспроможності регіональної економіки. *Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи* : матеріали Дев'ятої міжнародної науково-практичної конференції / наук. ред. І. В. Саух ; Житомирська філія Київського інституту бізнесу та технологій. Житомир, 2015. С. 69–70.
4. Смерічевська С. В. Методологічні засади просторової організації національної економіки в умовах глобалізації. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. Вип. 3(65). С. 138–143.

5. Ткач С. М. Нормативно-правове регулювання діяльності просторових форм організації бізнесу в Україні: ключові проблеми та перспективи розвитку. *Економіка та право*. 2017. № 1(46). С. 105–112.

6. Чорний Р. С., Цюпак В. П. Концептуальні підходи до дослідження просторової організації підприємницької діяльності. *Регіональна економіка*. 2016. № 4. С. 160–166.

7. Школа І. М., Бабінська О. В. Трансформації в глобальній економіці та Україна : монографія. Чернівці : Друк Арт, 2014. 416 с.

8. Щеглюк С. Д. Підходи до визначення ефективності реалізації підприємницького потенціалу регіону в умовах змін просторової організації економіки. *Регіональна економіка*. 2017. № 4. С. 22–27.

9. Gender analysis of the workforce in the sphere of financial and insurance activities in Ukraine / Miniailo V., Bezverkhyi K., Hotsuliak V., Miniailo O. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 1(48). Pp. 388–398. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3853>

REFERENCES

1. Bystriakov, I. K., Mantsevych, Yu. M. (2015). Vykorystannia prostoru u ploshchyni suspilnykh peretvoren v Ukraini [Use of space in the plane of social transformations in Ukraine]. *Visnyk NAN Ukrainy*, 11, 67–76 [in Ukrainian].

2. Zablodskaya, I. V., Tyazhkorob, I. V., Pletnev, M. V. (2017). Tendentsiini rozvytku prostorovykh form orhanizatsii ekonomiky rehionu [The tendency of development of spatial forms of organization of regional economy] *Efektivna ekonomika*. no. 9 (2020). URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6092> [in Ukrainian].

3. Melnyk, M. I. (2015). Prostorovi formy orhanizatsiyi biznesu yak chynnyk zabezpechennya konkurentospromozhnosti rehional'noyi ekonomiky [Spatial forms of business organization as a factor in ensuring the competitiveness of the regional economy]. *In Konkurentospromozhnist' v umovakh hlobalizatsiyi:*

realiyi, problemy ta perspektyvy [Competitiveness under globalization: realities, problems and prospects] (Proceedings of Ninth international scientific conference): (pp. 69–70). Zhytomyr : Zhytomyr Branch of the Kyiv Institute of Business and Technology [in Ukrainian].

4. Smerichevska, S. V. (2018). Metodolohichni zasady prostorovoi orhanizatsii natsionalnoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsii [Methodological principles of the spatial organization of the national economy in the conditions of globalization]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, 3(65), 138–143 [in Ukrainian].

5. Tkach, C. M. (2017). Normatyvno-pravove rehuliuвання діяльності просторових форм організації бізнесу в Україні: ключові проблеми та перспективи розвитку [Regulatory regulation of spatial forms of business organization in Ukraine: key problems and prospects of development]. *Ekonomika ta pravo – Economics and Law*, 1, 105–112 [in Ukrainian].

6. Chorny, R. S., Tsiupak, V. P. (2016). Kontseptualni pidkhody do doslidzhennia prostorovoi orhanizatsii pidpriemnytskoi діяльності [Conceptual approaches to the study of spatial organization of entrepreneurial activity]. *Rehionalna ekonomika*, 2016, 4, 160–166 [in Ukrainian].

7. Shkola, I. M., Babinska, O. V. (2014). Transformatsii v hlobalnii ekonomitsi ta Ukraina [Transformations in the global economy and Ukraine] : monohrafiia. Chernivtsi : Druk Art [in Ukrainian].

8. Shcheliuk, S. D. (2016). Teoretychni pidkhody do typolohii prostorovikh form dilovoi aktyvnosti rehionu [Theoretical approaches to the typology of spatial forms of business activity in the region]. *Rehionalna ekonomika – Regional economics*, 3, 69–75 [in Ukrainian].

9. Miniailo, V., Bezverkhyi, K., Hotsuliak, V., & Miniailo, O. (2023). Gender analysis of the workforce in the sphere of financial and insurance activities in Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(48), 388–398. URL : <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3853> [in English].